

KS. STANISŁAW LECH

WIGILIA PASCHALNA. TEOLOGIA I LITURGIA

Wigilia Paschalna jest najważniejszą i największą liturgią roku kościelnego. W tę Wielką Noc Kościół sprawuje święte sakramenty w całym bogactwie znaków oraz proklamuje najważniejsze wydarzenia z historii zbawienia. Pascha jest najstarszym świętem chrześcijan i kieruje naszą myśl ku Chrystusowi, który zmartwychwstał, zwyciężył śmierć, grzech i szatana. On, Jezus z Nazaretu, prawdziwy Człowiek, zasiadł po prawicy Boga i żyje niosąc światu zbawienie. Poniżony i ukrzyżowany przez ludzi, zmartwychwstał a teraz jest Panem i Mesjaszem - Kyriosem pełnym potęgi i chwały. W Nim znajduje dopełnienie cała święta historia począwszy od stworzenia świata. Chrystus zmartwychwstał i żyje - obecny w swoim Kościele. Chrystus jest jak słońce, które wznosi się nad całą historią i oświeca wszystkich ludzi i wszystkie wieki. "Noc zajaśnieje jak światło" śpiewamy w Orędziu Paschalnym, wysławiając to "Słońce, które nie zna zachodu" Pana zmartwychwstałego, który "zajaśniał ludzkości". To zmartwychwstanie jest także dla ludzi żyjących u schyłku XX stulecia. Dzięki temu, że Pan zmartwychwstał, dostępne jest dla nas zbawienie, którego udziela Kościół przez sakramenty. W sakramentach Kościoła obecne jest bowiem całe misterium paschalne, w nich obecny jest Ten, który zmartwychwstał i udziela swego życia ludziom.

Liturgia Wigilii Paschalnej składa się z czterech części. Wszystkie części proklamują i uobecniają Paschę Pana w różnych jej aspektach:

1. Liturgia światła - lucernarium (pobłogosławienie ognia, przygotowanie paschału, procesja z paschałem i śpiew orędzia wielkanocnego).
2. Liturgia słowa.
3. Liturgia chrzcielna (pobłogosławienie wody chrzcielnej, chrzest, odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych).
4. Liturgia eucharystyczna.

Wigilia paschalna poprzez znaki i słowo przybliży nam przejście Pana, który przez swoje zmartwychwstanie otwiera dla człowieka nowe drogi i pociąga za sobą tych, którzy uwierzyli. Tak więc poszczególne części liturgii paschalnej są obrazem przejścia - paschy Chrystusa i chrześcijanina.

Pierwsza Pascha - to przejście z ciemności do światła. Jakże wymowny znak liturgiczny, gdy pośród ciemności nocy zapala się nowy ogień i od niego nowe światło. To światło rozszerza się od świecy paschalnej symbolu Chrystusa zmartwychwstałego i obejmuje całe zgromadzenie liturgiczne. Dlatego jednym z ważniejszych znaków Wigilii Paschalnej jest noc, ciemność. Stolica Apostolska bardzo mocno wzywa do tego, by Wigilia Paschalna, "matka wszystkich wigilii", była sprawowana w nocy po zapadnięciu zmroku. "Wszystkie obrzędy Wigilii Paschalnej odbywają się w nocy: nie wolno ich rozpoczynać, zanim nie zapadnie noc, a należy je skończyć przed świtem niedzieli. Zasada ta musi być interpretowana ściśle. Przeciwnie jej nadużycia i tu i ówdzie praktykowane zwyczaje sprawowania Wigilii Paschalnej o godzinie, w której zwykło się antycypować Mszę niedzielną, zasługują na odrzucenie" (List Okólny Kongregacji Kultu Bożego o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Paschalnych nr 78). Zasadniczym znakiem liturgicznym Wigilii Paschalnej jest więc ciemność, by ukazała się pascha - przejście z ciemności do światła. Należy wzywać wiernych, by przynieśli ze sobą świece, albo rozdać świece (np. tzw. małe cerkiewne) wszystkim uczestnikom liturgii. Wydaje się stosowne, aby wprowadzić zwyczaj kolejności zapalania świec: najpierw sam paschał, potem duchowni i służba liturgiczna, a za trzecim razem wszyscy wierni w kościele. Śpiew Orędzia Paschalnego powinien być wykonany przy blasku świec, które w ważniejszych momentach Orędzia można podnieść wysoko nad głowy, by cała świątynia napełniła się blaskiem nowego światła. Światła elektryczne zapalić dopiero po śpiewie całego Orędzia, gdy wierni zgaszą świece i rozpocznie się liturgia słowa. Liturgia światła lucernarium jest bardzo pięknym zwyczajem pochodzącym ze starożytnego Kościoła i dobrze przygotowana oraz poprzedzona komentarzem, jest wspianą ilustracją prawdy o zmartwychwstaniu Pana.

Liturgia słowa - to także proklamacja Paschy, która swój szczyt osiąga w zmartwychwstaniu Chrystusa. Szczególne znaczenie mają księgi historyczne Starego Testamentu. "Od początku aż do wypełnienia się czasów całe dzieło Boże jest błogosławieństwem. Od liturgicznego poematu o pierwszym stworzeniu aż do pieśni Jeruzalem niebieskiego autorzy natchnieni głoszą plan zbawienia jako wielkie błogosławieństwo Boże" (Katechizm Kościoła Katolickiego 1079). Poprzez czytania biblijne cała święta historia staje się obecna

w tę noc, która jest czuwaniem i rozważaniem "wielkich dzieł Boga, których dokonał On dla swego ludu, oraz wyraża ufność w słowo i obietnice Boże" (List 81).

Pierwsze czytanie - opis stworzenia świata i człowieka ukazuje pierwszą paschę Boga. Bóg przeszedł w swojej potędze i powołał świat z nicości do bytu. Dzieła, których dokonał Bóg są trwałe, dlatego świat stworzony istnieje i mówi nam o Bogu Stwórcy, który jest mądry i dobry. Ze świata stworzonego człowiek także może odczytywać istnienie Najwyższego, który jest Źródłem, wszelkiego istnienia i Pierwszą Przyczyną. Szczególnie na wiosnę, która jest obrazem przejścia ze śmierci zimowej do nowego życia przyrody, wyrażamy swą wdzięczność Bogu za dar stworzenia. Wielkanoc jest więc świętem Boga Stwórcy, świętem wiosny, świętem życia, świętem całej przyrody. Dlatego w Liturgii Paschalnej czytamy ten piękny hymn o Bogu Stwórcy. Jednakże ważniejszym od pierwszego stworzenia jest nowe stworzenie, którego Bóg dokonał w Chrystusie zmartwychwstałym. Chrystus bowiem zmartwychwstał jako pierwociny nowej ludzkości, nowego stworzenia, bo pierwsze stworzenie uległo zepsuciu przez grzech. Bóg czyni nową Paschę, wszystko odnawia w Chrystusie. Dlatego nasze Święta Paschalne przypadają na wiosnę, w pierwszy dzień tygodnia, gdy Bóg kiedyś rozpoczął dzieło stworzenia, a w tym samym dniu pierwszym tygodnia (nasza niedziela) zainaugurował nowe stworzenie w Chrystusie zmartwychwstałym. Wigilia Paschalna jest więc świętem nowego stworzenia - świętem chrześcijan.

Drugie czytanie - ofiara Abrahama. Izaak jest figurą Chrystusa zmartwychwstałego. Izaak nie umarł, bo w jego miejsce Bóg przewidział Baranka. Tym Barankiem Paschalnym jest Jezus zmartwychwstały; my nie musimy umierać, bo za nas złożył jedyną ofiarę Chrystus. Abraham składający ofiarę na górze Moria jest człowiekiem wiary. On także odbył paschę - przejście od religii do wiary. Człowiek - Boże stworzenie zawsze był otwarty na transcendencję. Szukał Boga, był religijny i odczytywał istnienie Boga z dzieł przyrody. Człowiek poszukując prawdy i sensu życia tworzy różne religie i często błądzi zdany na swój rozum. Bóg jednak nie pozostawia człowieka samego, ale objawia mu siebie. Powołał do wiary Abrahama, który chociaż był człowiekiem religijnym, nie znał prawdziwego Boga. Dlatego Bóg przeprowadził Abrahama od religii do wiary. Tak dokonała się kolejna pascha Boga, który wezwał człowieka przez swoje słowo i objawił mu prawdę o sobie samym. Abraham - Ojciec naszej wiary, tak zaufał Bogu, że własnego syna był w stanie złożyć w ofierze, bo miał pewność, że Bóg ze śmierci może wyprowadzić do życia. Dzisiaj także Bóg powołuje do wiary

i możliwe jest wejście na drogę, którą przeszedł Abraham. Tak dokonuje się kolejna pascha Boga, który przechodząc przez ludzkie serce powołuje do wiary. Dokonuje się także pascha człowieka, który odpowiada na Boże wezwanie i idzie drogą wiary. Święta Paschalne są więc świętami wiary i świętami tych, którzy uwierzyli.

Trzecie czytanie przejście przez Morze Czerwone ludu Starego Przymierza. Tego czytania nigdy nie można opuścić, gdyż jest ono najważniejsze ze wszystkich fragmentów Starego Testamentu. Bóg przez swoje przejście przez Egipt wyprowadził swój lud z niewoli i otworzył drogi, które wydawały się być zamknięte na zawsze. Bóg otwiera drogę z niewoli politycznej, otwiera drogę przez śmierć i prowadzi do życia. Bóg, naród niewolników skazanych na zagładę, uczynił swoją własnością, uczynił go narodem, ludem świętym, z którym zawarł przymierze. Na pamiątkę tego wydarzenia, gdy ramię Jahwe okazało swoją moc nad potęgą faraona, nad potęgą wojska, nad potęgą morza, nad potęgą pustyni, lud obchodził święto Paschy. To święto było centralną liturgią Narodu Wybranego. W czasie Paschy wspomniano historię, która ukazała Boże dzieła, ale także wyznawano wiarę, że Bóg dalej jest obecny i zbawia oraz oczekiwano na Mesjasza, który dokona jeszcze większego dzieła niż wybawienie z niewoli politycznej. Boże dzieła są zawsze trwałe, dlatego dzisiaj istnieje także Naród Wybrany, który jest szczególną własnością Pana. Wyginęły wielkie cywilizacje, kultury, narody Starożytnego Wschodu, ale istnieje lud, któremu przekazał Pan swe obietnice. Nowym ludem Boga jest Kościół, który się zrodził w misterium paschalnym. Pascha jest więc również świętem Kościoła, który na całej ziemi zwiastuje Boże słowo i uobecnia zbawcze dzieła Boga. Kościół jest ludem paschalnym, bo został przeprowadzony przez Pana z niewoli grzechu i przemieniony Jego mocą. Ten lud idzie przez świat niosąc w sobie nadzieję życia wiecznego i zmartwychwstania. Ten lud oczekuje na przyjście Pana przy końcu czasów, gdy dokona się pełne odnowienie wszystkiego co zapoczątkowane zostało w zmartwychwstaniu Chrystusa. Ten lud jest sakramentem zbawienia całego świata, bo "nie ma zbawienia poza Kościołem". To zbawienie proklamuje Kościół szczególnie w dzień zmartwychwstania, głosząc wszystkim radosną nowinę, że śmierć została pokonana i możliwe jest wejście ludzkości na drogę zbawienia, która została otwarta dla wszystkich, gdy Pan wyszedł z grobu "a śmierć nad Nim nie ma już władzy" (Rz 6, 9).

Kolejne czytania ze Starego Testamentu to refleksje proroków nad wydarzeniami, w których ukazało się Boże działanie. Bóg jest wierny w swych obietnicach i wierny swemu przymierzemu z ludźmi. W świetle słów proroków możemy usłyszeć o duchowym wymiarze dziejów zbawienia i zobaczyć je w znakach liturgicznych Kościoła.

Interpretacja teologiczna czytań zawarta jest w psalmach i modlitwach, które po nich następują. Ponieważ liturgia słowa, w jej części ze Starego Testamentu, jest długa, można dokonać wyboru czytań. Treść czytań czynimy bardziej przystępną dla uczestników liturgii, kiedy czytania powierzamy różnym lektorom, a psalmy różnym kantorom i będą one śpiewane na różne melodie. Każde czytanie może być poprzedzone odpowiednim komentarzem, także podanym przez różne osoby. Nie chodzi tutaj tylko o zróżnicowanie głosu, ale także o to by w tej liturgii ukazał się Kościół, który w całym bogactwie znaków rzeczowych i osobowych sprawuje swoją największą liturgię.

Liturgię słowa opartą na fragmentach ze Starego Testamentu kończy hymn *Chwała na wysokości Bogu*. Ten hymn szczególnie radośnie brzmi właśnie tej nocy, gdy zbliżamy się do kulminacji uroczystości i proklamacji tekstów z Nowego Testamentu. W czasie śpiewu biją wszystkie dzwony, ogłaszając radość zmartwychwstania. Przed tym śpiewem zapala się od paschału świece ołtarzowe; może to być pięć czerwonych świec ustawionych na mensie ołtarzowej jako znak pięciu chwalebnych ran Chrystusa. Te świece mogą wnieść ministranci i trzymać je wysoko podczas całego śpiewu, a potem złożyć je na ołtarzu.

W liturgii słowa z Nowego Testamentu ukazana jest Pascha Chrystusa, który zmartwychwstał przez sakrament chrztu daje ludziom możliwość udziału w tym misterium paschalnym. Zmartwychwstanie Pana dokonuje się także w sercach ludzi, którzy uwierzyli i przyjęli chrzest.

Po lekturze Apostoła następuje uroczysta proklamacja *Alleluja*. Przed intonacją tej akłamacji należy wiernych w kilku słowach wprowadzić do tego wielkanocnego śpiewu, który będzie znowu towarzyszył każdej Eucharystii aż do następnej Środy Popielcowej. Można to uczynić takimi słowami: "Bracia i siostry, zwiastuję wam radosną wieść, iż Chrystus prawdziwie zmartwychwstał Alleluja!" Następnie kantor, schola lub chór wykonują psalm 117 z refrenem *Alleluja*. Psalm ten wielokrotnie cytowany jest przez Apostołów w przepowiadaniu paschalnym.

Wreszcie zwiastuje się Ewangelię o zmartwychwstaniu Pańskim, która jest punktem kulminacyjnym całej liturgii słowa, a także punktem centralnym całej Biblii. W tej liturgii wypada, by Ewangelię zaśpiewać. Można ją także przeczytać w kilku językach, podobnie jak w Cerkwi Prawosławnej w czasie Wigilii Paschalnej Ewangelię czyta się po grecku, łacinie i w innych językach, w zależności od kraju, gdzie się liturgię sprawuje.

Oczywiście konieczna jest krótka homilia, która w podniosłych słowach będzie nie tyle pouczeniem, ale jeszcze jedną proklamacją radości paschalnej wypowiedzianą żywym słowem.

To, co było proklamowane w słowie Bożym, w pozostałych częściach Liturgii Wielkanocnej uobecnione zostaje przez znaki. Znaki liturgiczne także pouczają, także są proklamacją wielkich dzieł Boga, które dokonują się pośród Kościoła i w sercach ludzi. Zmartwychwstały Pan przechodzi pośród swego ludu w sakramentach świętych i obdarza łaską zbawienia.

Liturgia chrzcielna stanowi trzecią część Wigilii Paschalnej. *Chrystusową i naszą Paschę sprawujemy teraz w sakramencie. Jasno się to wyraża w kościołach mających źródło chrzcielne (chrzcielnicę), a jeszcze bardziej, kiedy odbywa się chrześcijańskie wtajemniczenie dorosłych lub przynajmniej chrzest dzieci* (List 88). Dla pełni znaku i przeżycia tej liturgii można udzielić sakramentu chrztu świętego, ale trzeba mieć na względzie długość liturgii i przygotować odpowiednie pomieszczenie dla dzieci, które można wnieść do Kościoła dopiero po zakończeniu homilii. Dobrze by było, aby ochrzcić choćby jedno dziecko, którego rodzice są związani mocniej z Kościołem i dobrze przygotowani do udziału w tej liturgii.

W ważnych momentach Kościół wzywa wstawiennictwa świętych. Także liturgia chrzcielna rozpoczyna się od litanii do świętych. Jest to jeszcze jedna Pascha Pana ukazana w ludziach różnych krajów i wieków, którzy przyjęli zbawienie i w ich życiu ukazało się zwycięstwo Chrystusa zmartwychwstałego. W prefacji chrzcielnej, znowu w modlitewnej formie przywołujemy na pamięć wielkie dzieła Boga, które dokonały się przez znak wody. Jest to jeszcze jedno przypomnienie świętej historii, w którą zostaje włączony każdy chrześcijanin od momentu swego chrztu. Woda jest takim prostym znakiem, który przemawia do uczestników liturgii, poświęcona w Wigilię Paschalną będzie nam przez cały okres wielkanocny przypominała, że źródłem wszystkich sakramentów jest misterium paschalne Chrystusa. Pokropieniem tą wodą można także rozpoczynać liturgię przez cały pierwszy dzień wielkanocny. Po prefacji konsekracyjnej wody cały lud wykonuje aklamację "Chwała Ojcu..." lub aklamację, którą proponuje *Mszał Łaciński*: "Wysławiajcie Pana źródła i strumienie, wysławiajcie Pana rzeki i oceany". Jeżeli nie ma w Kościele chrzcielnicy dokonuje się zwykłego poświęcenia wody według tekstu podanego w Mszału. Po udzieleniu chrztu świętego wszyscy obecni na liturgii odnawiają przyrzeczenia chrzcielne. Wigilia Paschalna jest także świętem chrztu. Otrzymują ten sakrament nowi wyznawcy Chrystusa, a wszyscy pozostali, odnowieni przez pokutę, wracają do swego źródła, by na nowo potwierdzić swój związek z Chrystusem. Przed odnowieniem obietnic chrzcielnych należy zanieść wszystkim światło od paschału, by wszyscy obecni zapalili swe świece. Trzymając w rękach to światło nocy paschalnej, wyrzekamy się zła i wyznajemy wiarę. Na wyznanie wiary wszyscy mogą

podnieść do góry swoje świece. Niech to będzie także znak, że oczekujemy na Pana jak mądre Panny z zapalonymi pochodniami, jak słudzy wierni, którzy radośnie witają przyjście Pana.

Ostatnią częścią Wigilii Paschalnej jest liturgia eucharystyczna. Jest ona zarazem szczytem całej liturgii, *jest bowiem najpełniej sakramentem paschalnym, czyli upamiętnieniem Ofiary Krzyża i obecnością Chrystusa zmartwychwstałego, jest dopełnieniem chrześcijańskiego wtajemniczenia i przedsmakiem wiecznej Paschy* (List 90). Wigilia Paschalna to centralne święto Eucharystii. To właśnie z tej Eucharystii świętecznej rodzi się cała liturgia Kościoła, który każdej niedzieli i każdego dnia uobecnia śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa. To, co w czasie całego roku liturgicznego rozłożone jest na różne etapy i wspomnienia, znajduje swoją pełnię i swoje źródło w tej najuroczystszej Eucharystii Nocy Paschalnej i Niedzieli Wielkanocnej. Aby obchodzić różne święta i dni liturgiczne sprawujemy Eucharystię, ucztę paschalną. Tak więc Eucharystia stanowi centrum życia Kościoła i zawsze jest Paschą Pana, który kiedyś żył na ziemi, umarł i zmartwychwstał, ale dzisiaj już nie umiera, nie zmartwychwstaje, ale jest zawsze żyjący i przechodzi wśród swego ludu pełen potęgi i chwały niosąc i dając zbawienie. Liturgia eucharystyczna winna być także wykonana w pełni znaków i koncelebrowana ze śpiewem Modlitwy Eucharystycznej i komunią pod dwiema postaciami za pozwoleniem biskupa (por. List 92).

Sprawując Eucharystię sięgamy do najdalszych źródeł Bożego dzieła i streszczamy całą świętą historię, która swoje ukoronowanie ma w zmartwychwstaniu Chrystusa. Eucharystię można porównać do bujnego drzewa, które swymi korzeniami sięga do samego dzieła stworzenia. Źródłem wszystkiego jest Bóg, który przez pierwszą Paschę w dziele stworzenia okazał swoją miłość, mądrość i potęgę. Kolejna Pascha, to wyjście Hebrajczyków z niewoli egipskiej. Wszystkie te wydarzenia były świętowane w liturgicznych obchodach. Dlatego Chrystus swoje wielkie dzieło pozostawił na swoją pamiątkę. Zmienił znaczenie starej Paschy i uczynił ją nową. Sprawując świętą Eucharystię czynimy to na pamiątkę Chrystusa uobecniając Jego śmierć i zmartwychwstanie.

Eucharystia jest także oczekiwaniem na chwalebny powrót Chrystusa. Oczekujemy jeszcze na jeden fakt historii zbawienia, który będzie miał miejsce przy końcu wieków, gdy nastąpi paruzja. Ta ostatnia Pascha Chrystusa wprowadzi wszystkich zbawionych na wieczną Paschę gody Baranka. Liturgia Paschalna ma także wymiar adwentowy; czuwamy na modlitwie i oczekujemy na przyjście Pana. *Jeśli tak będziemy obchodzić pamiątkę Paschy Pana, słuchając słowa Bożego i sprawując święte obrzędy, możemy mieć nadzieję, że otrzymamy udział w zwycięstwie Chrystusa nad śmiercią i razem z Nim żyć będziemy w Bogu* (Mszał).